

Чистяков С. А.,
кандидат психологічних наук, доцент,
старший викладач кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький

ІНТЕГРОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В МАЛИХ ГРУПАХ

На сучасному етапі розвитку суспільства актуалізуються проблеми, пов'язані із дослідженням явища інтеграції людей у групи. Це зумовлено, з одного боку тим, що процес інтеграції набуває нового соціально-психологічного змісту, а з іншого боку – теоретичні принципи щодо дослідження цього явища вимагають корегування.

Можна констатувати, що до традиційних джерел дослідження явища «інтеграції» потрібно віднести наукові здобутки: О. Булатова, Ю. Габермаса, Е. Дюркгейма, А. Зендера, Г. Зімеля, М. Ісінгаріна, Т. Парсонса, К. Дойча, Г. Спенсера, Т. Татаренко, Ф. Тьонніса, Л. Фестінгера та інших.

Опрацювання названих досліджень, дозволяє стверджувати, що поняття «інтеграції» слід вважати полісемантичним. Так зокрема в найбільш загальному розумінні термін інтеграція означає:

- (лат. *integratio* – відновлення, відтворення, від *integer* – цілий) стан пов'язаності окремих диференційованих частин і функцій системи в ціле, а також процес, що призводить до такого стану;
 - процес об'єднання окремих складових та його результат, що утворює цілісність завдяки наявним у них властивостям;
 - у соціальному аспекті – прийняття індивіда іншими членами групи.
- Процес встановлення оптимальних зв'язків між відносно самостійними малозв'язаними між собою соціальними об'єктами (індивідуумами, групами, соціальними класами, державами) і подальше їх перетворення у єдину, цілісну систему, у якій узгоджені та взаємозалежні її частини на основі спільних цілей, інтересів [4, с. 233].

У своєму трактуванні термін «інтеграція» має два значення: по-перше, він характеризує процес і стан поєднання групових елементів у функціонально єдиний організм, систему, цілісне утворення; по-друге, ним фіксується процес входження до певної групи, яка вже утворилась і набуває ознаки її структурного, складового елемента. Тому, у першому випадку мова йде про множинність взаємодіючих елементів, у другому – про входження в групу й злиття з нею поодиноких елементів чи явищ, інтегрування в систему.

Якщо говорити про тенденції групового розвитку, необхідно мати на увазі той факт, що сукупність внутрішньогрупових соціально-психологічних процесів, безпосередньо спрямована на досягнення і становлення перш за все життєво значущих для малої групи проблем і завдань. Саме інтеграція, як внутрішньогруповий процес, спрямована на досягнення групової єдності,

згуртованості, що виражається в об'єктивності прийняття відповідальності за успіхи і невдачі в спільній груповій діяльності.

У той же час, співіснування інтеграції та дезінтеграції обумовлюють нерівномірність процесу розвитку малої групи, який передбачає ряд етапів і не виключає можливість як послідовного сходження групи на більш високий рівень розвитку групи, так і на більш низький.

Навряд чи потребує спеціальних доказів той факт, що вияв і корекція даного процесу є однією з основних і найбільш складних завдань практичних психологів, керівників структурних підрозділів, структур по роботі з персоналом.

Під інтегрованістю розуміється один із базових процесів групової динаміки, що характеризує ступінь прихильності до групи її членів. Вона є силою, яка впливає на групу спонукаючи її членів залишатися в ній. Динамічною характеристикою, протилежною інтегрованості, є групова дезінтегрованість – як наслідок суперечності між особистими інтересами та детермінованими потребами групи в цілому, дотримання групових норм.

На всіх етапах життєвого циклу групи, існують чинники що підсилюють як інтегрованість так і дезінтегрованість.

До чинників які призводять до дезінтеграції групи відносяться: агресивна поведінка членів групи; деструктивні способи комунікації; неадекватна поведінка лідера, керівника; відсутність ясно сформульованої мети; дефіцит ресурсів (некомпетентність); дефіцит інформації (невизначеність); невизначеність розподілу владних повноважень у групі.

Співвідношення соціальної інтеграції і соціальної дезінтеграції характеризує інший аспект процесу функціонування і розвитку певного соціуму – момент або етап закономірного розпаду, подрібнення, спрощення системи, її редукції до окремих частин, одні з яких гинуть, а інші – набувають самостійного існування. Дезінтеграція може також означати не розпад системи як цілого, а випадання з неї лише окремих її елементів, частин, які починають функціонувати за новим алгоритмом і рухатись у «своєму напрямі».

Отже, групова інтеграція – це процес перетворення групи в єдине ціле на основі взаємного пристосування членів групи один до одного. Групова інтеграція супроводжується процесами об'єднання і згуртування групи. В основі групової інтеграції лежать групові інтереси; відбувається вона в результаті соціально-психологічних процесів наслідування, адаптації, ідентифікації. Ступінь групової інтеграції пов'язана з формуванням сталого відчуття «ми», усвідомлення своєї належності до групи, визнання і прийняття її цілей, цінностей і норм [2, с. 282–285].

Однак існують причини, які дезорганізують особистість. До таких можна віднести її участь в декількох соціальних спільнотах, що нав'язують їй суперечливі соціальні цінності і зразки поведінки, або в таких, для яких характерна невизначеність соціальних ролей, тобто вимог до індивіда, відсутність соціального контролю. Як правило, такого роду явища пов'язані з ослабленням соціально-психологічного ефекту спільності, що служить засобом зниження групової згуртованості і взаєморозуміння.

Високий ступінь інтегрованості людей в малих групах об'єктивно сприяє ефективному виконанню спільної діяльності, і навпаки, недостатня інтегрованість групи спільною діяльністю знижує показники її ефективності: увага членів групи

концентрується не стільки на відносинах опосередкованих діяльністю, скільки на відносинах міжособистісних. Констатація даного факту може служити діагностичним засобом для визначення рівня групового розвитку [2, с. 308–309].

Експериментально було підтверджено гіпотезу про те, що інтеграція групи, а отже і її згуртування, здійснюється насамперед у ході спільної діяльності. Таке розуміння згуртованості дозволяє по-новому підійти до факту формування малої групи. Мала група «переживає» тривалий процес свого становлення в якості психологічної спільності. Найважливішим змістом цього процесу є розвиток групової згуртованості. У ході цього розвитку група не просто продукує деякі норми і цінності, а члени її не просто засвоюють їх. Здійснюється набагато глибша інтеграція групи, коли цінності щодо предметної діяльності групи більшою мірою поділяються окремими індивідами. Діяльність же стає настільки значущою в житті кожного члена групи, що він приймає її цінності не під впливом розвитку комунікацій, переконання, а під повним і активним включенням в діяльність групи [3, с. 242–244].

Процес згуртування членів малої групи здійснюється на всіх етапах її розвитку. Спочатку члени групи сприймають один одного у відповідності з загальнолюдськими нормами поведінки і, як правило, за зовнішніми, поверхневим і несуттєвим ознаками. У ході спілкування складаються симпатії чи антипатії, довіра чи недовіра. Таким чином, здійснюються так звана первинна психологічна диференціація групи та інтеграція неформальних мікрогруп в ній. За мірою усвідомлення та прийняття членами групи цілей і завдань спільної діяльності, складається новий характер відносин між членами малої групи. Нові системи цінностей накладаються на вже існуючі, а їх узгодження проходить «безболісно». І, нарешті, в процесі подальшої спільної діяльності продовжується зміцнення ціннісно-орієнтаційної єдності малої групи [1, с. 584–586].

Утворення групи є надзвичайно важливим етапом її життєдіяльності, однак початком цього процесу є розвиток групи. У сучасній соціальній психології під процесом розвитку малої групи розуміється зміна етапів диференціації та інтеграції.

Поетапний розвиток групи характеризується як послідовна зміна стадій, що розрізняються ступенем психологічної інтегрованості у діловій та емоційній сферах. Ознаками розвитку групи виступають:

- спрямованість (зміст групових цілей, мотивів і цінностей);
- організованість;
- підготовленість до виконання спільної діяльності;
- інтелектуальна, емоційна і вольова комунікативність;
- стресостійкість.

Тому необхідно пам'ятати що інтегрованість справляє позитивний вплив на життєдіяльність та на ефективність виконання групової діяльності. Незважаючи на складнощі цього потрібно спостерігати, координувати та коректувати цей процес.

Список використаних джерел

1. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 688 с.
2. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2005. 448 с.

3. Основи соціальної психології : навч. посіб. / О. А. Донченко та ін. ; за заг. ред. М. М. Слюсаревського. Київ : Міленіум, 2008. 495 с.

4. Соціологія. Короткий енциклопедичний словник / під заг.ред. д-ра філос. наук, проф. Воловича В. І. Київ : Укр. центр духовної культури, 1998. 736 с.